

Diàlegs entre Art i Moda. Fenomenologies d'aparició

quaderndelesidees.press/dialechs-entre-art-i-moda-fenomenologies-d-aporicio/

September 14, 2016

Durant els mesos de febrer a maig de 2016 el Centre d'Art La Panera ha presentat l'exposició Vestir i desvestir cossos plantejada com un diàleg entre art i moda¹, dues esferes de creativitat distintes que, a vegades, comparteixen un mateix horitzó de sentit: il·luminar el potencial performatiu de la indumentària i la seva acció directa en la materialitat simbòlica dels cossos, com també en l'esfera immaterial dels codis de conducta, els sistemes d'identificació i de generació de sentit. Atenent-nos al potencial simbòlic d'aquesta segona pell que és la vestimenta, els curadors de l'exposició hem identificat, almenys, cinc àmbits de significació que comparteixen tant les dissenyadores com les i els artistes seleccionats per a aquesta mostra col·lectiva.

El «cos construït» materialitza una de les dimensions més emblemàtiques de les formes de subjectivitat contemporània. El disseny, indiscutiblement, hi exerceix un rol fonamental atès que l'expansió del disseny en totes les dimensions de la vida avui ha assolit un nou domini altament sensible, que és el disseny d'un mateix. Tal com exposa Boris Groys² des de múltiples perspectives, el disseny, aquest fenomen del segle XX, ha situat la preocupació per l'aparença en el centre de l'activitat productiva, simbòlica i política del nostre temps. En dissenyar-se a si mateix hom declara, en certa mesura, la seva adhesió a certs valors, actituds i ideologies. En la civilització contemporània la centralitat del disseny ha transformat la totalitat de l'espai social en un espai d'exhibició en el qual els individus apareixen com a obres d'art autoproduïdes. Aquest extensió del desig de dissenyar des del món dels objectes al món dels éssers humans —entesos com una cosa més entre les altres coses— amaga una qüestió que ha estat sempre present en la cultura occidental, que és l'estreta relació entre ètica i estètica. Els problemes del disseny només es comprenen de forma adequada des de la pregunta de com ens volem manifestar. Quina forma volem donar-nos i sota quina forma ens volem presentar a la mirada de l'Altre. Situats en aquesta perspectiva ens adonem que la forma última, allà on realment apunta el disseny avui, és en el disseny del subjecte.

Imatge: Laura Fernández Antolín, Delante de la cara, 2015.

El «cos polític» és una altra de les dimensions de la cultura del vestir i desvestir. Una de les formes de poder pròpies de l'era moderna situa el seu focus d'acció en la normativització de les vides, materialitzada en una didàctica del discurs destinat al disseny de les conductes i dels desitjos. Aquí és útil recordar la teoria de la performativitat quan afirma que la repetició de gestos, de rols i de conductes crea, naturalitza i perpetua tradicions i formes de relacions coercitives. Ara bé, també és cert que, inversament, noves formes de fer, noves formes d'aparició, altres formes d'acció i noves formes de relacions poden alliberar, des-crear, des-realitzar, des-territorialitzar, per buscar allò vertaderament individual que hi ha en cada un de nosaltres. Habitualment se cita Michel Foucault i el seu concepte de biopolítica per anomenar les relacions entre poder, performativitat i normativització de la vida. No obstant això, és Simone Weil³ la primera a situar aquest debat en el món contemporani amb la seva denúncia de l'acció opressora i alienant que la dimensió col·lectiva, la dimensió social, exerceix sobre cada persona. La submissió de l'individu a la col·lectivitat és una nova forma de barbàrie contemporània que enfonsa les seves arrels en la naturalesa psicològica de l'home social. Davant d'aquesta situació, Weil elabora un model de disposició de la vida per a la tradició del pensament i la política veritablement d'esquerres, orientat en el sentit de pensar i construir les condicions que afavoreixin l'accés de cada persona a la plenitud.

El «cos ferit» ens obre la dimensió fràgil i traumàtica del cos polític. El cos és una realitat vital dinàmica en estat d'exposició constant. La interactivitat n'és la substància, i la intersubjectivitat, l'horitzó de sentit. Per aquest motiu, entre la multiplicitat d'experiències que teixeixen, configuren i desconfiguren les subjectivitats, n'hi ha unes d'especialment significants. Són les experiències traumàtiques i els seus rastres a la pell, a les neurones, als nervis, a les articulacions, a la sang. La ferida i la cicatriu, visibles o invisibles, inscrites en la memòria voluntària o involuntària, ens recorden alhora la fragilitat del cos, però també la seva capacitat de regeneració i superació. De nou recorrem al pensament de Simone Weil i a la seva actualitat per la seva acusada sensibilitat i responsabilitat respecte al dolor humà. Simone ens recorda que abans que els famosos drets existeixen les obligacions. I que la primera i més gran obligació és la cura del sofriment de l'altre. En cada ésser humà hi ha quelcom sagrat, afirma Weil. No és la seva persona, ni la persona humana en ell, allò

*Imatge: Al fons, Júlia Coma, Cos-Archive, 2014.
Al centre, Maria Palomeras, Els límits de
l'inconscient, 2011.*

que per a mi és sagrat. És ell, ell sencer. Els braços, els ulls, els pensaments, tot. No atemptaré contra cap d'aquestes coses senes escrúpols. La desaparició d'aquesta temàtica del pensament polític, tal com raona l'autora, té a veure directament amb les formes de «desarrelament» de les societats modernes. Unes societats que tracten de subordinar tot vincle entre éssers humans al que s'estableix en comprar i vendre; que han fet un treball històric de dissolució de les identitats grupals, nacionals i culturals, de disgregació de tota comunitat en què fos possible l'arrelament. Hi ha una forma moderna d'intempèrie invisible a primera vista. Si tot jo és, en primer lloc, un subjecte de pertinença, la intempèrie és la ferida constitutiva damunt la qual s'ha bastit el món contemporani.

El «cos absent» és una de les paradoxes significatives en la relació entre el cos i el vestir. La interacció social intervinguda pel vestir en l'espai comú de sociabilitat propicia un cos vulnerable davant les forces que pretenen legislar-lo i normalitzar-lo. En aquesta situació, sovint tenim la necessitat de preservar-nos, de desaparèixer dels espais materials de visibilitat, per protegir la nostra realitat íntima, la nostra singularitat. A vegades, vestir-se pot ser una forma subtil de desvestir-se de les formes de visibilitat pròpies de cada cultura dins d'una societat, per buscar un lloc fora muralla on assajar formes de vida veritablement humana, en què tingui algun sentit la paraula *responsabilitat, dignitat o esperança*. Hi ha una forma de vestir-se inventada pel pensament feminista que és donar cos a les paraules. Donar cos al pensament sovint requereix l'estadi previ d'un cos absent. La reducció al grau zero per tornar a començar significa enderrocar totes aquelles creences i nominacions que impedeixin que es manifesti allò que és veritablement real per a cadascú. Paradoxalment, el cos absent no parla d'oblit de si mateix, ni de destrucció de la carn sinó tot el contrari. Significa que en l'absència pot aflorar la màxima potència.

El «cos expandit» és la cinquena i darrera exploració simbòlica que aborda l'exposició «Vestir i desvestir cossos». En aquest context, parlar d'expansió en relació amb els nostres cossos vol dir parlar de relacions. El cos s'expandeix en la mesura que és permeable al teixit d'estímuls que configuren la realitat tangible i intangible i sap establir-hi diàlegs i interaccions. Enmig de la tradició filosòfica occidental, escindida entre les demandes del cos i els deures de l'esperit, Spinoza reinterpretat pel pensament feminista inaugura un pensament sobre la felicitat humana sustentada en l'expansió de les potencialitats del cos. Un major coneixement del cos amplia el seu potencial d'acció i de relació. Ens cal entendre el cos com a expressió d'una potència singular atesa la seva qualitat d'afectar i ser afectat per altres cossos. I, tanmateix, la qüestió que el domini de l'omnipotència planteja és la del límit. Quin és el límit de la llibertat?

Totes les filosofies feministes que han elaborat un pensament sobre la vida, des de Simone Weil a Hanna Arendt, Vandana Shiva, Luisa Muraro i el grup de filòsofes Diòtima de Milà i tantes altres, coincideixen en aquests punts fonamentals. Que el món modern es caracteritza per haver traslladat la i l-limitada omnipotència divina a l'àmbit dels humans. Que el poder i l-limitat avui es manifesta com a biopolítica, paraula troballa precisament perquè porta inscrita el fet polític fonamental de la modernitat:

s'ha eliminat tot límit a la dominació de la naturalesa natural i de la naturalesa humana, inclosa la naturalesa psíquica. Davant d'aquesta il·limitada omnipotència, la llibertat del pensament feminista lluita per un progrés limitat basat en la idea d'una societat fraterna que coneix les seves riqueses i les comparteix. El progrés consisteix en el supòsit que cadascú mengi el necessari, que els nens siguin educats en la saviesa i la tendresa. Si bé tota forma de societat civilitzada genera una societat jerarquitzada que s'expressa a través de les lleis i dels drets, la llibertat femenina ens ha demostrat que és necessari construir una vida col·lectiva que preservi un temps i un espai, no per cultivar el disseny d'un mateix, sinó per a la pròpia cura i creació. D'aquí que totes les formes de pensament i acció amb què es desplega el pensament feminista contemporani coincideixin en aquest punt: la necessitat de repensar la diferència, la llibertat i la responsabilitat política.

Imatge: Maria Morgui, Espai Rastre, 2015.

Actuar, conèixer, pensar

Segons les idees més amunt apuntades, deduïm que en la forma de civilització contemporània, el pensament sobre si mateix implica obrir la consciència emocional i conceptual a les relacions entre allò que és públic i allò que és privat o, dit altrament, entre assimilació i exclusió. Hanna Arendt és la pensadora per antonomàsia d'aquestes relacions que configuren «la condició humana»⁴, així com de l'espai en què tenen lloc. Aquest espai no és cap altre que l'espai públic o espai comú definit per Arendt com a «espai d'aparició» on els homes neixen i apareixen els uns davant dels altres i es relacionen entre ells.

Si podem relacionar el món de la moda amb la indústria productiva i el capital econòmic i, alhora, amb la indústria cultural i el capital simbòlic, és per la seva relació de mediació entre el cos i les seves formes d'aparició en un «món en comú», definit per Arendt com l'espai en què cadascun de nosaltres és aquell «qui» mira, mentre és objecte de la mirada d'uns «altres». Aquest joc de miralls entre aquell que sóc jo i aquell altre que els altres veuen en mi impedeix que la nostra identitat subjectiva sigui pressuposada. Els nostres gestos i accions, davant els altres i en relació amb ells, posen la nostra identitat en estat d'obertura constant, de manera que el «qui» som no és plenament nostre, sinó l'obertura «performativa» que es dona i es produeix en els espais d'aparició.

1. La mostra itinerària de juliol a desembre de 2016 a Can Marfà Museu Gènere de Punt-Museus Mataró. ↵
2. Boris Groys. *Volverse público. Las transformaciones del arte en el ágora contemporánea*, Buenos Aires, Caja Negra Editora, 2014, 2015. ↵
3. Simone Weil, *L'enracinement* (1999). Traducció del francès de Rosina Ballester, *L'arrelament*. Preludi a una declaració dels deures envers l'ésser humà, Barcelona, Edicions de 1984, 2016. ↵
4. Hannah Arendt. *The Human Condition* (1958). *La condició humana*. Barcelona, Editorial Empúries, 2009. ↵

Maia Creus · Doctora de la facultat de geografia i història

Maia Creus Castellana. Doctora en Història de l'Art per la Facultat de Geografia e Història, Universitat de Barcelona. Premi ACCA de la Crítica d'Art 2018 de RECERCA: Fina Miralles. Paraules fèrtils 1972-2017 (Fundació Ars i Museu d'Art de Sabadell). Ha impartit docència en Història de l'art a la Universitat Autònoma [...]

Llegir més

